

על פעולתי הספרותית

יוסף שכטר

בבעל הערך, בכלל ומקיף עולם ומלואו ונפש ומלואה.

טוב להיות מעורב עם הבריות, אבל הרבה פעמים נשקפת לאדם הסכנה להיבטל ברוב של הבריות ולקבל השקפות שהן בטולות ערך. מלא-כותיות והעמדת-פנים שהן מעלות בחברה המ-צויה, אינן מקדמות את האדם השואף למהותי. ראיתי שמן ההכרח הוא לי לחיות בתוך החב-רה ומחוצה לה כאחת, להיות מעורב עם הבריות ולהישמר מפני ההשתעבדות לדעת הבריות.

לא התמסרתי למדעי-היהדות אף-על-פי שהי-תי קרוב אליהם, משום שהמחקר במקצועות אלה הוא לרוב טכני, ואם תמצני לומר בלשי, ולא רוחני-נפשי. העוסקים בהם אינם שמים לב לש-אלות אם הדברים העיקריים הכתובים בתורה על בריאת העולם על-ידי אלוהים, על האדם ש-נברא בצלם אלוהים ועל מתן התורה מאת אלו-הים הם נכונים או אינם נכונים, ואם הם נכונים מה משמעותם בימינו, וכיצד הם מתיישבים עם הידוע והמשוער במדעים. שאלות אלו העסיקו, כידוע, את הרמב"ם בשעתו, והוא ניסה לפתור אותן בהתאם לאמיתות שהיו בימיו. כיום נוצרה סיטואציה אחרת במדע ובחיים, ועל כן שומה עלינו לדון שוב בשאלות אלו בהתאם לשינויים שחלו.

לא הסכמתי לאלה שדחו את בקורת המקרא, כי יש דברים בבקורת המקרא שהם נכונים, ומ-אידך גיסא לא הקדשתי את עצמי לבקורת המק-רא, ולצד ההיסטורי או הפילולוגי או הספרותי של המקרא בכלל, בידעי שצדדים אלה הם טפ-לים לתוכן העיקרי של המקרא.

הדברים הניתנים בזה נכתבו מתוך רצון לדון את פעולתי הספרותית לכף זכות. לא אעמוד על המניעים האנוכיים שהביאו לפעולה הזאת ועל צדדים שליליים שבה. מן המניעים החיוביים אעמוד בעיקר על שאיפתי לשדות-ראייה רחבים, ועל בריחתי מן המוסכם המקובל על הבריות ש-הוא לעתים קרובות בטול ערך.

החוייטי-רגשי והשיטתי-לוגי עשויים להשלים זה את זה באדם שהאמיתי בשיטתי-לוגי מושך אותו, אך הוא אינו משתעבד לו, ואפילו לא לאסתטי שבו.

קשה היה לי להיות כפוף למסגרת, אם-כי ידעתי שאין לוותר עליה. המסגרת חשובה לאדם, אבל היא עלולה לצמצם את הראיה ולהכביד על הנשימה. משום כך חייבתי את המסגרת וגם הסתייגתי ממנה.

חלו שינויים בהשקפותי, עברתי משלב לשלב, אבל המשותף לכל השלבים הוא, שבכולם ברח-תי מן הפראזה ומן הצמצום; שלא נמשכתי אחרי המקובל על לב הבריות, אלא השתדלתי לבדוק את הדברים לגופם, ושאפתי להחזיק במהותי,

ד"ר יוסף שכטר, מורה והוגה, תלמיד-חכם וחכם, הוא בלי ספק מן המעניינים והמשפיעים שבאנשי הרוח בארצנו. בעבודתו החינוכית כבעבודתו הספרותית הוא חותר למתן משמעות לחיי היחיד בחברה וביקום, ולמיווג התודעה הראציונאלית והמדעית בצורך הנפשי של האדם ליסודות המשמעיים שבדת ובמיתוס. במלאת לד"ר שכטר שבעים שנה אנו נותנים בזה את דבריו על עבודתו הספרותית שהובאו בחוברת משוכפלת אשר הוציא לכבודו בית-המדרש למורים בחיפה, שהוא היה מנהלו משנת יסודו בתשי"ד עד שנת תש"ך והורה בו עד שנת תש"ל.

ובתרבות של המזרח הרחוק, וגם לימדתי תלמוד (ואחר-כך גם תנ"ך) בפדגוגיון העברי מיסודו של פרופ' חיות. בתחילה הפרדתי בין השקפת עולם מדעית לבין דתיות שבחוויה ושבאורה-חיים, ואחר-כך התחלתי לחפש דרכים לאינט-גראציה של הדתיות בהשקפת עולם מקיפה ש-תכלול את המדעי ואת החווייתי גם יחד.

את הרצאותיו של מוריץ שליך שמעתי החל בסמסטר החורף של שנת 1925 (והנושא היה אז פילוסופיה של המתמטיקה), ומאז עד יום מותו (1936) עמדנו בקשר הדוק. מלבד דברים שכתב-תי בגרמנית, רוב הפרקים שבספרי "העל-אנושי באנושי" (תל-אביב תשכ"ג) ומקצת המאמרים שפירסמתי ב"גליונות" נכתבו בהשפעתו של שליך.

הסביבה שבה חונכתי וממנה באתי היתה, כא-מור, תלמודית. אבותי ומורי לימדו אותי לרדת לעומקה של סוגיה תלמודית ולבחון את יסודי-תיה בלי משוא-פנים, ויתכן שמשום כך מצאתי עניין רב בגישתו הבקורתית של שליך לבעיות מדעיות ופילוסופיות. מאידך גיסא היתה הסביבה שבה חונכתי ספוגה לבביות חסידית והתקבלה על לבי הדגשתו של שליך את השמחה ואת טוב-הלב בתורת המוסר. (חלקתי עליו באתיקה בהדגשי את הערך "שמחה של מצוה").

דמותו של שליך, דמות של הוגה בעל חריפות ובהירות לוגית, שהיו בו יחד עם זאת ילדות ו-חום נפש, חיה בתודעתי עד היום הזה. עוד בה-ייתי סטודנט צעיר טיילנו יחד ושוחחנו שעות רבות, והערותיו ותנועותיו ומראה-פניו שמורים בלבי. בהשפעתו של שליך כתבתי (בגרמנית) את ספרי "אקדמות לדקדוק בקורתית". את הספר ה-זה הוציא שליך בסדרה "כתבים לתפיסת עולם מדעית". ספרי השני "תורת-לשון בקורתית" לא יצא לאור וכתב-היד אבד בשנת 1938, כשאוס-טריה נעשתה חלק ממדינת הנאצים.

עלייתי לארץ בשנת 1938 היתה לי בחינת שיבה לבית הורים. מכאן ואילך כתבתי רק ב-עברית, ולעתים שבתתי גם לארון הספרים של

מצאתי עניין בסוציאליזם שגבר בעיר וינה (שבה גרתי) אחרי מלחמת העולם הראשונה, אך לא יכולתי להשתעבד לאידיאולוגיה הסוציאליס-טית, כי חשתי בה צמצום, שאין באידיאולוגיה זאת כדי לפרנס את האדם מבחינה רוחנית. מל-בד זה נוכחתי שחסידיה רחוקים מאד מבדיקת דברים לגופם.

רגישותי להבחנה בין בעל ערך לבין נטול ערך גרמה לי קשיים מרובים. לא מעטים הם האנשים הנוטים לדחות אדם המנסה להיות נאמן לעצמו ולא רק להשתלב יפה בחברה, ומסיבה זו הגעתי לפרקים עד דיוטה תחתונה מבחינה חברתית ו-כלכלית. רגישות זאת גרמה לי גם למאבקים ב-ני לבין עצמי, כי היו בי דברים שבהם לא היה לבי שלם עמדי.

גולדתי בשנת 1901 בקודרינצה, עיירה קטנה בגליציה המזרחית על גבול פודוליה הרוסית. בית הורי היה מלא ספרים: מפרשי המקרא המ-סורתיים, תלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים, שאלות ותשובות וספרי יראים, ספרי קבלה ו-ח-סידות ופילוסופיה יהודית של ימי הביניים. כל הספרים היו בלשון הקודש, לא היו שם ספרים בשפות לועזיות וגם לא ספרי השכלה עבריים.

התחלתי לכתוב בתקופה שלפני מלחמת העו-לם הראשונה, בהיותי כבן תשע או עשר. כתב-תי בירורים שיטתיים של סוגיות הלכתיות וגם חרוזי שירה, הכל בלשון הקודש ובסגנון של ספרותנו הישנה. לא ידעתי שיש נושאים אחרים ושיש סגנון אחר, בזמן מלחמת העולם הראשו-נה כתבתי על המלחמה ועל שאלת היהודים, הכל בסגנון הישן. אחרי המלחמה למדתי לימודים כלליים: גרמנית, לטינית, מתמטיקה וכו'. באתי לעיר וינה, למדתי ולימדתי שם עד שנת 1938. בוינה כתבתי (בגרמנית) על נושאים מתחום הלוגיקה ותורת ההכרה. כתבתי גם מאמרים ב-עברית מודרנית (מקצתם הופיעו ב"גליונות" שהוציא יצחק למדן). השתייכתי לחוג של פיי-לוסופים אַמפיריסיטים או פוזיטיביסיטים שבראשו עמד מוריץ שליך. יחד עם זה עסקתי באַתנולוגיה

דש, שיש טעם בכול ושכדאי לעמול בחיים. מכוח זה חיברתי את הספרים: "ממדע לאמונה", "ש-בילים בחינוך הדור", "מבוא לתנ"ך" ועוד. אי-נני מסוגל להיות מנהיג, לא הייתי אלא בכחינת אֶח מבוגר המשתתף במפעל של אֶחיו הצעירים. בשנים האחרונות אני מקדיש את זמני לביסוסם של ערכים, אנושיים ויהודיים, להקנות להם תוקף הכרתי, שימשו נקודות-מוצא למחנכים בפעולתם החינוכית.

אבא וחיברתי "אוצר התלמוד" ו"מבוא לתלמוד" ו"פרקי חסידות" ועוד.

בתחילת שנות החמישים נמצאו בין תלמידי בבית הספר הריאלי בחיפה צעירים וצעירות שביקשו לעשות את התורה שקיבלו ממני למציאות חיה, והקימו אחר-כך נקודת התיישבות בידפת אשר בגליל. נסיון זה הגביר את פעולתי החינוכית והספרותית. חשתי כאילו נולדתי מחדש.